

Een nieuwe invasieve mier: het mediterraan draaigatje

Jinze Noordijk, EIS Kenniscentrum Insecten

Bij sommige mierensoorten vliegen de nieuwe koninginnen niet weg om een eigen kolonie te beginnen, maar trekken ze het moedernest weer in om daar hun werksters te produceren; men spreekt dan van unikolonialiteit. Als heel veel koninginnen werksters produceren, kan er een superkolonie ontstaan. Bij dergelijke superkolonies zijn effecten te zien op vrijwel alle andere soorten die er in de buurt voorkomen. Deze mieren laten zich ook nog eens gemakkelijk verslepen naar andere plekken. In Nederland waren er al drie soorten exotische unikoloniale mierensoorten aanwezig; in 2013 werd een vierde ontdekt.

Superkolonies

In 2013 werd onder een stoep in Wageningen een grote kolonie aangetroffen van het mediterraan draaigatje (*Tapinoma nigerrimum*). Bij de ontdekking besloeg de kolonie een lengte van ongeveer 65 meter en in de loop van 2014-2016 is dat ruim 120 m. geworden. Drukke straten van werksters lopen over de gehele lengte van de ene naar de andere nestopening. En hier bleef het niet bij, dit jaar zijn nieuwe kolonies gemeld uit drie andere steden.

Het mediterraan draaigatje vertoont alle kenmerken van invasieve mieren. Deze mieren zijn, zoals hierboven al staat, unikoloniaal en er is geen agressie tussen werksters die van verschillende koninginnen afstammen, waardoor ze lokaal enorme dichtheden kunnen bereiken. Deze mieren zijn bovendien vaak bestand tegen verstoring en kunnen daardoor dicht bij de mens leven, hetgeen, samen met de talrijkheid van koninginnen, zorgt voor een hoge kans op verslepingen naar andere gebieden.

Het mediterraan draaigatje komt van nature voor in het Middellandse Zeegebied. Deze mier stond tot voor kort niet bekend als een zich uitbreidende soort. In Frankrijk werd het mediterraan draaigatje echter al wat langer als invasief beschouwd in de niet-mediterrane regio's. In 2009 is de soort voor het eerst in Duitsland waargenomen, waar nu al enkele kolonies in verschillende steden zijn. In 2014 is een grote kolonie in België gevonden.

Werksters van het mediterraan draaigatje. (Foto: Theodoor Heijerman)

Gezien het voorkomen in het stedelijk gebied lijkt de import met tuinplanten – potten met druif- of olijfplanten bijvoorbeeld – een goede mogelijkheid. In Duitsland werden kolonies met name aangetroffen bij tuincentra. Ook het per ongeluk vervoeren van de mieren door vakantiegangers uit Zuid-Europa, al dan niet met meegenomen planten, kan een verklaring zijn voor de nieuwe kolonies.

Schade

De mierenkolonies zorgen lokaal voor veel overlast, wat vooral veroorzaakt wordt door de grote aantallen werksters. Bij alle vier de Nederlandse kolonies dringen mierenwerksters ook huizen in. Buiten worden stoepen dusdanig ondergraven, dat op korte termijn verzakkende tegels te verwachten zijn. De mieren 'houden' bovendien veel bladluizen, zodat sommige planten en bomen hun esthetische waarde verliezen en een bron zijn van plakkerige honingdauw op tuinmeubilair. Bovendien bijten de mieren en spuiten ze afweerstoffen, hetgeen als vervelend ervaren kan worden. Sommige mensen betitelen de aanwezigheid van een superkolonie van mieren in en naast de tuin sowieso als overlast.

De mieren worden dan ook bestreden door de omwonenden en door professionele bestrijdingsbedrijven. Dit is tot nu toe weinig succesvol en aangezien er zoveel koninginnen in een kolonie zitten, is de kans zeer klein dat de miertjes weg te krijgen zijn.

Invasieve mierensoorten zijn niet alleen lastig voor de mens, maar ook voor de natuur. Het zijn alleseters én ze bevorderen bladluizen en dopluizen die aan planten zuigen. Omdat ze in zulke hoge dichtheden voorkomen, hebben ze lokaal effecten op nagenoeg alle voorkomende dieren en planten. Invasieve unikoloniale mieren behoren dan ook tot de meest schadelijke exoten die er bestaan. Niet voor niks staan er dan ook maar liefst vijf van deze unikoloniale mierensoorten op de lijst van '100 of the World's worst invasive alien species' van de IUCN. In Nederland komen nu, met de komst van het mediterrane draaigatje, vier van dit soort invasieve mierensoorten voor die we waarschijnlijk niet meer kwijtraken. Eén hiervan, de Argentijnse mier (*Linepithema humile*), staat ook op de IUCN-lijst, maar feitelijk is de schade van al deze soorten gelijk.

Exotische mierensoorten in Europa hebben vaak een (sub)tropische oorsprong en zijn dan ook met name een probleem in Zuid-Europa. In Nederland is de overlast van invasieve mierensoorten wat kleiner en tot nu toe beperkt tot het stedelijk gebied. De opwarming van het klimaat zal de problematiek van exotische mieren in de toekomst waarschijnlijk wel vergroten en mogelijk zelfs verplaatsen naar natuurgebieden, met alle gevolgen van dien. Het is dus zeer belangrijk om de populaties van de nu in ons land aanwezige invasieve mieren nauwlettend te volgen.

Herkenning en melding

Het mediterrane draaigatje is lastig te determineren. Bij een vondst van een nest is de soort echter in het veld, ondanks lastige determinatiekenmerken van individuele werkers, toch te herkennen. De kolonie strekt zich vaak uit over een groot gebied en er zijn zeer veel, vlak bij elkaar gelegen nestopeningen. Die nestopeningen zijn vaak karakteristiek gevormd: kratervormig door een opgeworpen rand van zand rondom de opening. Deze karakteristieke zandhoopjes zijn niet altijd aanwezig: regen en wind kunnen ze wegvagen. Als het weer echter een paar dagen rustig en warm is geweest, zijn ze weer fraai opgebouwd.

Het mediterrane draaigatje is – gezien het plotselinge en uitgebreide aanslaan in Noordwest-Europa en het feit dat ze gewoon onder een stoep kunnen leven – ongetwijfeld al op meer plekken in ons land aanwezig. Bij nieuwe vondsten van deze soort, wordt verzocht contact op te nemen met EIS Kenniscentrum Insecten.

Links: De kolonie van het mediterrane draaigatje in Wageningen bevindt zich met name onder een stoep, over een lengte van 120 m.
Rechts: De nestopeningen zijn vaak karakteristiek kratervormig. (Foto's: Jinze Noordijk)